

ne vedo. Tako je ogromen del arhiva še vedno v zasebnih stanovanjih in so ga »upravljalci« ali skrbniki pripravljeni takoj »preseliti« v Arhiv — zdaj, ko vedo, da se tako ne bo izgubil pri neznanih zasebnikih ali med starim papirjem.

Vprašanje je tudi, ali se društveni arhivi z novo organizacijo zbiranja tega gradiva ne bodo razgubili na različne konce, ko bi pomembnejše gradivo prevzela Arhiv in muzej, manj pomembno pa bi ostalo doma. Kot so menili razpravljalci, do tega ne bi smelo priti, kajti posamezne zbirke morajo ostati celote, ker bi sicer močno okrnili njihovo dokumentarno vrednost.

IMATE PREDMET ZA MUZEJ?

Hkrati z zbiranjem gradiva, tako muzejskega kot arhivskega, pri čemer bo izdatno pomagala stroka, bo treba poiskati ustrezen prostor za bodoči muzej, da bi v njem razstavili tako predmete iz sedanjega skladišča na Mestnem trgu kot novo pridobljene eksponate. Ena izmed možnosti bi bili pritlični prostori v Zoisovi hiši na Bregu ob Ljubljani, ki jih zdaj zaseda trgovska organizacija kot poslovne prostore za svojo propagandno dejavnost, čeprav so stari deli Ljubljane namenjeni predvsem kulturni, specializirani trgovski in gostinski dejavnosti. Ti prostori bi vsekakor ustrezali, saj se je med drugim zanje zanimal tudi že Prirodoslovni muzej, da bi v njih predstavil Zoisovo mineraloško zbirko.

Bila pa so tudi mnenja, naj bi osrednji slovenski planinski muzej uredili v kakšnem od krajev ali mestec v okolici Ljubljane, kje pod gorami, vendar je večina razpravljalcev temu predlogu nasprotovala.

»Imam očetov akvarel Triglavskega pogorja, star kakšnih sto let, ki bi ga rad odstopil za bodoči muzej. Oče, ki je bil učitelj na Grabnu v Ljubljani, bi bil prav zadovoljen, da bi to delo viselo v planinskem muzeju,« je pred koncem okrogle mize, ki je trajala dobri dve uri, dejal eden od udeležencev.

Odgovor njemu in vsem drugim, ki bi želeli oddati predmete s planinsko vsebino bodisi zato, ker niso več navezani nanje, bodisi zato, ker želijo, da bi jih poleg njih videl najširši krog planincev, je naslednji: gradivo zbirajo v Mestnem muzeju na Mestnem trgu 10 v Ljubljani, informacije o tem pa dajejo v Mestnem muzeju in v Planinski zvezi Slovenije. Vsak, ki bo oddal predmet za bodoči muzej, bo dobil potrdilo, premišljujejo pa tudi še o drugih možnostih, da bi bili darovalci vidno trajno vpisani v tisti del slovenske planinske zgodovine, ki se imenuje osrednji slovenski planinski muzej.

SPOMINSKA PLOŠČA NARAVOSLOVCU BELSAZARJU HACQUETU

DRUGOPRISTOPNIK NA TRIGLAVU

Na Gornjem trgu pod Ljubljanskim Gradom, kjer je imel pred dobrimi dvesto leti anatomsko učilnico, je dobil slavni Belsazar (ali po domače Baltazar) Hacquet spominsko ploščo. Kot je na slavnostni otvoritvi dejal predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti akademik prof. dr. Janez Milčinski, pa »je z danes odkrito ploščo obeležena samo ena med mnogimi Hacquetovimi dejavnostmi, samo eno med raziskovalnimi zanimanji, ki se jih je — večinoma z velikim uspehom — lotevala ta nemirna in hkrati nekoliko tajinstvena osebnost«.

»Skoraj si ni mogoče misliti,« je nadaljeval akademik Janez Milčinski, »da se en sam, pa čeprav genialni človek suvereno giblje v tako različnih znanostih in strokah, kot so geografija in veterina, botanika, etnografija, geologija in mineralogija. Za brezobzirno nastopaštvo bi ocenili drznost, s katero se vojak, za nekaj časa tudi mornarski učenec, preprosto loti kirurgije, čeprav pred tem še nikoli ni služil pod Eskulapovo zastavo;« ker pa se s kirurgijo ukvarja vsaka stara baba, se je štel za upravičenega, da se z njo lahko ukvarja tudi sam.

»NAŠ« VELIKI MOŽ

Tudi za druge smeri svoje dejavnosti se Hacquet nikdar ni redno izraževal, ni poslušal javnih predavanj, marveč se je — tako pravi sam — učil iz dobrih knjig. Kirurgijo pa je usvajal pretežno v praksi: kot vojaški kirurg francoske, angleške, pruske in avstrijske armade. Navzlic tej nenavadni študijski karieri je vendar dosegel visoko znanje in ugled, tako da je na medikokirurškem liceju v Ljubljani postal profesor anatomije, fiziologije, kirurgije in babištva in da je tri leta pozneje prejel zdravniško diplomu Cesarske naravoslovne akademije Leopoldina in bil sprejet za njenega člana, kar upravičeno velja med naravoslovci za redko in izredno počastitev.

Takšnih odlikovanj je Hacquet prejel še mnogo: članstva znanstvenih društev in akademij, ponudbe za profesuro na uglednih medicinskih fakultetah. Obiskovali so ga člani vladarskih hiš. Leta 1772, šest let po prihodu k nam, je postal član Cesarske kmetijske družbe s sedežem v našem mestu; dve leti pozneje je postal stalni tajnik te družbe in ostal na tem položaju do odhoda iz Ljubljane leta 1787. Ne brez škodoželjnosti navaja, da je po

njegovem odhodu ta slavna družba ugasnila. Da pa je članstvo v njej visoko cenil, dokazuje posvetilo v prvi knjigi Oriktografije, v katerem izrečno omenja spremembo v kmetijsko družbo.

Dobrih dvajset let je Belsazar Hacquet živel in deloval v Idriji in Ljubljani. Obhodil je naše gore, bil je med prvimi pristopniki Malega Triglava, raziskoval in opisoval je bogastvo in posebnosti slovenske dežele in se je pri nas očitno čutil domačega. Saj govori v uvodu Oriktografije o »Erdbeschreibung unseres Landes« in o »unser Landsmann Florianschitsch« (Florjancič), da ne ponavljamo ganljivega posvetila na čelu knjig oriktografije »... iz ljubezni proti eni deželi«. Tudi na naši slovenski strani so ga šteli za svojega. Avgust Pirjevec ga je leta 1927 kratko in malo uvrstil v svojo zbirko »Slovenski možje«.

Vendar se je temu tajinstvenemu in nemirnemu možu pri nas nekaj zamerilo. V lastnem življenjepisu je za časa odhoda iz Ljubljane leta 1787 potožil o neljubih doživljajih na Kranjskem, ki jih je bil v dvajsetih letih deležen s strani »bigotnega, nekultiviranega, zlobnega prebivalstva«.

Danes, dvesto let pozneje, se lahko brez užaljenosti nasmehnemo Hacquetovi zamerljivosti. Grenka beseda pač ne more skaliti priznanja in spoštovanja, ki ga izkazujejo velikemu iskalcu — ljubitelju naše dežele. Naj bo današnja slovesnost znak sprave in občudovanja. V imenu Slovenske akademije znanosti in umetnosti, ki je na neki način dedič kmetijske družbe, pa še akademije naravoslovcev Leopoldina, se klanjam Hacquetovemu spominu.

PRVI NASVETI ZA PLANINCE

Akademik Milčinski kajpada ni mogel podrobneje opisati vseh Hacquetovih dejavnosti in je zato njegovo udejstvovanje v naših gorah le omenil. Dr. France Malešič je zato v Delu posebej nanizal nekatere od Hacquetovih dejavnosti v gorah. Takole piše dr. Malešič:

»Po pravici ga imenujemo tudi Saussure vzhodnih Alp po njegovem rojaku in sodobniku, ki je zaslužen za prvi vzpon na Mont Blanc in odkrivanje Zahodnih Alp. Hacquet je prav tako vztrajno raziskoval vzhodne Alpe in pisal o njih. Pri nas je bival 20 let, se že 1777 povzpел na Mali Triglav, spodbudil domačine, da so naslednje leto kot prvi prišli na Triglav in prišel nato še sam kot drugi dvakrat nanj, kar so bila brez dvoma smela alpinistična dejanja. Večkrat je obiskal tudi Kamniške in Savinjske Alpe in kot prvi zapisal domače ime Grintovci pa tudi kamniško mestno ime zanje — Kamelske planine.

Obvladal je slovenščino in jo v svojih spisih imenuje »naš jezik«, dosledno je

Spominska plošča, vzidana v pročelje hiše na Gornjem trgu 4 v Ljubljani

Foto: Carmen Narobe

uporabljal domača imena. Slovencem je bil očitno naklonjen, grajal pa je njihovo praznoverje, predsodke in vraže. Na Kranjskem je doživel »mного zoprnosti med pobožnjaškim in neomikanim ljudstvom in mu je bilo življenje večkrat v nevarnosti«. Vendar pa na primer za Ziljane piše, da so »pobožni brez posebnega čustvovanja. Hité pač kot romarji na svete Višarje, sveta gora jim je često samo v zabavo, zlasti mladini, ki se v nekaj urah povzpne na goro, nato pa se na koritasti deski (verjetno nečke) po tanki travi v dvajsetih minutah podrsa v dolino. Ta vožnja ni brez nevarnosti. Veselost pri tem slovenskem ljudstvu je splošna.«

Kot izkušen gornik se je upravičeno pri- toževal čez razne popotnike, »ki jih je mnogo pisalo o Alpah, niso se pa potrudili, da bi se povzpeli na vrhove, zato so pisali namesto koristnih poročil le poetične opise, domačine pa presajali v zlato dobo človeštva, kakor da žive v največji nedolžnosti, čemur sem večkrat prikazal nasprotno.«

Zamislil si je tudi odličen taktični načrt vzpona na Grossglockner. Po skoraj 40 letih izkušenj je napisal prva zares uporabna Navodila, kako je treba pohode na gore pripraviti in uravnavati. V njih so tehtni in še danes veljavni nasveti o opre- mi, hoji, kršljivosti in zapovedi, naj po- potnik svojega vodnika brezpogojno uboga. Poleg tega pa vsebujejo tudi stvari, ki

nam danes zvane predvsem kot hudo-mušne zanimivosti:

Najprimernejša višina gorolazca je 5 do 5 in pol čevlja (155 do 170 centimetrov), ker daljši hitreje izgubi ravnotežje in se prelomi, biti mora neoženjen, »sicer pri ločitvi utрпи dosti svojega poguma, dolgotrajna in pogostna odsotnost moža ima za posledico, da se lepi spol navzame mišljenja, kakršnega so bile poljske dame za kralja Boleslava II...«. Opusti naj tobak, vino in mehko posteljo. Najbolje je, da ima belega konja ali serca, ki ga ob vrnitvi najlaže najde. Zaradi roparjev naj ima popotnik namesto gumbov nekaj z usnjem obšitih zlatnikov, ker mu roparji suknjič navadno puste.

Morda prav te podrobnosti najlepše kažejo širokosrčnost in radoživost Belsazarja (ali Baltazarja) Hacqueta, svetovljana, ki je doživel del svojega bogatega življenja posvetil našim ljudem in goram.«

NEMIRNI DUH

Belsazar Hacquet se je rodil leta 1739 ali 1740 v mestecu Le Conquet zahodno od Bresta v Bretoniji; bil je torej Bretonec

in so ga krstili za Belsazarja, pozneje pa so mu nekateri pofrancosili ime v Balthazar — in pod tem imenom smo ga doslej večinoma poznali tudi Slovenci. Nemiren duh, kakršen je bil, je služboval v Pragi, se od tod napotil prek Poljske v Carigrad, zbolel v Besarabiji za kugo, opustil nadaljnje potovanje v Turčijo in odšel k prijatelju na Erdeljsko, kjer je ostal pol-drugo leto, nato pa se je prek Madžarske napotil na Dunaj. Tam so ga sprejeli v državno službo, na njegovo željo pa so ga poslali za rudniškega zdravnika v Idrijo. Kot rudniški kirurg je bil v Idriji od leta 1766 do 1773, nato pa do leta 1787 kot profesor anatomije in porodništva v Ljubljani.

Menda ni slovenske pokrajine, ki je Hacquet ni obiskal. Bil je na Kumu in v Čabru, predvsem pa pogosto v Bohinju, od koder je zlezal na marsikatero goro.

S spominsko ploščo, ki so jo vzdali v pročelje hiše na Gornjem trgu 4 v Ljubljani, smo Slovenci pokazali, kako znamo ceniti in biti hvaležni velikim ljudem (pa čeprav niso čisto »naši«), ki so živeli med nami.

PRIJATELJU EVGENU LOVŠINU V SLOVO

BOGATA ZAPUŠČINA VELIKEGA PLANINCA

DR. MIHA POTOČNIK

Osmrtnica v »Delu« dne 12. decembra 1987 nam je sporočila, da je v 92. letu starosti umrl prof. Evgen Lovšin, višji predavatelj na ekonomski fakulteti v pokoju, planinski pisatelj in preporodovec. Pokopali so ga v najožjem družinskem krogu na ljubljanskih Žalah.

Z njim je odšel eden od najbolj markantnih in kulturnih slovenskih planincev. Naključje je hotelo, da se je rodil istega leta 1895 kot naš Planinski vestnik. Kar simbolično je, da je bil Evgen Lovšin eden izmed Vestnikovih najmarljivejših sodelavcev, saj je vanj začel pisati leta 1937 ter mu ostal zvest vse do zadnjih dni. Bil je 22 let delaven in ustvarjal en član uredniškega odbora, kot pisec pa je vanj prispeval več kot 40 obsežnejših in zanimivih razprav, zapisov in študij.

O njegovem bogatem življenju in delu sta obširneje pisala urednik Tine Orel »Srečanje z Evgenom Lovšinom« — pri sedmem milniku« (P. V. 1965/9) in Stanko Hribar (P. V. 1976/1) ob Lovšinovi osemdesetletnici. Za 90-letnico se ga je Vestnik spomnil, ko je poročal o vsakoletni počastitvi planinskih jubilarov (P. V. 1986/2). Sicer pa je Evgen Lovšin leta 1981 sam skrbno zbral v zajetni mapi svoje »delo

in ocene«. Zato tukaj lahko povzamem le nekaj najvažnejših in najbolj značilnih podatkov:

Evgen je bil izredno marljiv in temeljit pisec. Napisal je množico strokovnih razprav, študij in člankov z različnih ekonomskih področij.

Nas tukaj zanima predvsem njegovo planinsko delo, za katerega mu te dni ob slovesu dolgujemo posebno zahvalo v prepričanju, da bo s svojimi knjigami še dolgo ostal med nami.

Naštejmo samo najboljše dela, planinske knjige, ki pričajo zanj in za njegove zasluge:

— V Triglavu in njegovi soseščini (prva izdaja ob 50-letnici ustanovitve Slovenskega planinskega društva, druga izpopolnjena leta 1946) — »prava enciklopedija čustvenih in umskih vzgibov« (Tine Orel).

— Gorski vodniki v Julijskih Alpah (Planinska založba, 1961) — delo, ki je zahtevalo ogromno potrpežljivega in natančnega zbiranja gradiva.

— Triglav — gora in simbol (Mladinska knjiga, 1979 — v počastitev 200-letnice prvega vzpona štirih srčnih mož iz Bohinja na Veliki Triglav (soavtorja še Stanko Hribar in dr. Miha Potočnik).